

SKUŁY

Lokalizacja (historyczna i współczesna)

SKUŁY, dawny powiat mszczonowski woj. rawskiego (ob. powiat grodziski, woj. mazowieckie) / dekanat mszczonowski archidiecezji czersko-warszawskiej diecezji poznańskiej (ob. dekanat Mszczonów diecezji łowickiej)

KOŚCIÓŁ PARAFIALNY MISJONARZY PW. ŚW.ŚW. PIOTRA I PAWŁA, prezbiterium, późnobarokowo-wczesnoklasycystyczna polichromia ścian trójbocznego zamknięcia

Datowanie (z fazami)

ok. 1774-1775, restauracja 1895-1900 (?),

Fundator / fundatorzy (odpowiednio do faz)

ks. Mikołaj Smoleński, misjonarz

Wykonawcy (osoby, warsztat, krąg artystyczny) – pierwotni i wtórni

NN warsztat z Warszawy (?), kons. wyk.

Historia powstania

Wieś z parafią założone w 1. poł. XIV w., w XVII-XVIII w. należała do rodzin Skulskich herbu Rola i Nadarzyńskich. W 1676 i 1787 r. scalona własnościowo przez Zgromadzenie księży św. Wincentego à Paulo (Iazarystów) ze stołecznego klasztoru św. Krzyża. Kolejne świątynie drewniane wzniesione z fundacji kolatorów w 2. poł. XIV i XVI w., po spaleniu przez Szwedów w 1656 r. nowy w 1678 r. wspólnie przez Seweryna Skulskiego i zakonników misjonarskich, rozbudowany 1774-1775 z inicjatywy proboszcza, ks. misjonarza Mikołaja Smoleńskiego z dodaniem zakrystii i wybicciem wnętrza płótnem, konsekrowany 1808.

Polichromia olejna na płótnie jest elementem dwustrefowego, późnorokokowo-wczesnoklasycystycznego ołtarza głównego i tworzy iluzjonistyczną oprawę tła architektoniczno-malarskiego dla wolnostojącej, stolarskiej mensy z architektonicznym tabernakulum, ujętej parawanowymi ściankami z ramowymi bramkami bocznymi. Obraz w polu głównym powiązany ikonograficznie i treściowo, ze sceną *Ukrzyżowania*, ujęty wtórnie (?) stolarską złożoną ramą. Na ścianach bocznych prezbiterium, łuku tęczowego, nawy i niewielkie odkrywki w miejscach iluzjonistycznych podziałów architektonicznych i zacheuszków.

Przekształcenia, remonty, konserwacje

Zakres prac remontowych w do końca XIX nieznany, 1895-1896 najprawdopodobniej konserwowane sumptem ks. prob. Ludwika Ułasiewicza, misjonarza, kolejno przez Józefa Rutkowskiego i Józefa Spornego z Nieszawy, w związku z ich pracami malarskimi na ścianach bocznych i suficie prezbiterium oraz w nawie, ostatnia konserwacja wyk.

Kompozycja / układ

Oryginalna malatura z przełomu 3. i 4. ćw. XVIII w. wypełnia trójboczne zamknięcie prezbiterium i dzieli się na dwie części. W centrum, ponad prostokątnym obramieniem ciesielskim wejścia do zakrystii, umieszczono iluzjonistyczną strukturę architektoniczną ołtarza głównego, w formie kolumnowej edikuli we wzbogaconym porządku jońskim, o cechach późnobarokowych, z wklęsłym polem głównym i ustawionymi pod kątem kolumnami z ustawionymi za nimi pilastrami oraz parą bocznych, ustawionych prosto odcinków ścianek ujętych po bokach spływami wolutowymi, wymalowane *en grisaille* (bazy i kapitele złotawe, imitujące spiż). W zwieńczeniu z grupą obłoków z półleżącą na nich postacią Boga Ojca w $\frac{3}{4}$ w lewo, odzianego w białawą szatę i niebieski płaszcz z brązowym podbiciem, z uniesionymi w geście błogostawieństwa rękami, otoczonymi umieszczonymi w rozproszeniu na chmurkach uskrzydłonymi główkami anielskimi, w tle niebo. W górnych narożnikach plastyczne konsolki *en grisaille*.

Partie boczne o identycznym układzie: płaskie ścianki *en grisaille* z pasowym cokolikiem i wieńczącym gzymsem z meandrem greckim, na osi z zamkniętą półkoliście niszą w profilowanej opasce, z czerwonawym tłem, w niej graniasty cokół pod figurę: z lewej św. Piotra, z prawej – św. Pawła,

ujętych ku sobie w kontrapoście w $\frac{3}{4}$ ku ołtarzowi, ubranych w długie, szarawe szaty i przewieszone przez plecy i jedno z ramion, okrywające nogi płaszcze (odpowiednio czerwony i ugrowy) – św. Piotr jako starszy siwy mężczyzna ze skrzyżowanymi kluczami w uniesionej prawej ręce, w lewej, opuszczonej przy boku księga, św. Paweł z głową odchyloną do tyłu i w bok, z ciemnymi włosami i dłuższym zarostem, w wpatrzony w Jezusa na krzyżu, z lewą ręką podniesioną w geście przemowy, prawa opuszczona do pasa podtrzymuje otwartą, zapisaną księgę. Powyżej płyciny i mniejsze kontrpłyciny z wyciętym łukiem dolnym brzegiem powtarzającym linię zamknięcia niszy, w ich dolnej części tonda w prostych białawych opaskach malarskie przedstawienia popiersiowe *all'antica* Maryi Bolesnej i św. Jana ewangelisty, ujętych z profilu i zwróconych ku ołtarzowi – Maria lekko pochylona do przodu, w czerwonej szacie i błękitnym maforium, którego skraje opadają na ramiona i pierś; św. Jan jako młodzieniec o klasycznych rysach, w udrapowanym swobodnie czerwonym płaszczu.

Odkrywki w ścianach bocznych prezbiterium, polichromia *en grisaille*: na liscach imitacja profili podziałów architektonicznych, kroksztyny łuku tęczowego z bonią rustyki i ornamentem roślinnym, zacheuszki w formie krzyża maltańskiego z dyskiem w centrum.

Ikonografia

Program ikonograficzny i ideowo-treściowy podporządkowany idei udziału patronów świątyni – św. św. Piotra i Pawła, pierwszych apostołów – w dziele Odkupienia, jako pierwszego i bardzo ważnego ucznia Jezusa, z podkreśleniem kulminacyjnego momentu misji Jezusa na ziemi – Ofiary na Krzyżu, z udziałem Maryi i św. Jana ewangelisty, obecnych przy Jego śmierci na Golgocie.

Analiza formalno-stylistyczna

Dzieło okresu przejściowego między późnym barokiem (przestrzenny typ struktury architektonicznej nastawy głównej, stylistyka obrazu *Ukrzyżowania* i upozowanie postaci Boga Ojca i św. św. Piotra i Pawła) i wczesnym klasycyzmem wg form francuskich (kompozycja ścianek bocznych, tonda *all'antica*), typowe dla ewolucyjnego rozwoju stylowego środowiska warszawskiego w 3. tercji XVIII w. Wskazanie konkretnego artysty czy źródła inspiracji z uwagi na niedostateczne rozpoznanie materiału zabytkowego jest obecnie niemożliwe.

Źródła i literatura przedmiotu

Katalog zabytków sztuki w Polsce, t. 10: *Województwo warszawskie*, red. I. Galicka i H. Sygietyńska, z. 4: *Powiat grodziski*, oprac. I. Galicka, H. Sygietyńska, D. Kaczmarzyk, Warszawa 1973, s. 32-33; I. Galicka, H. Sygietyńska, *Zabytki Grodziska Mazowieckiego i okolic*, w: *Dzieje Grodziska Mazowieckiego*, pod red. J. Kazimierskiego, Warszawa 1989, s. ; M. Cabanowski, *Opowieści o kościołach dawnego dekanatu grodziskiego*, Grodzisk Mazowiecki 1996, s. 159; H. Sienkiewicz, *Z zapachem starego drewna. Peregrynacje do drewnianych kościołów Mazowsza*, Warszawa 2011, s. 188-189, il. nlb. na s. 190; K. Bąkała, *Tradycja Mazowsza: powiat grodziski. Przewodnik subiektywny*, Warszawa 2011, s. 108-109; J.A. Wiśniewski, *Kościoły drewniane Mazowsza. Przewodnik, wys.2 popr. i rozszerz.*, Pruszków 2016, s. 295-296, il. nlb.

Fotografie:

Skutły, kościół parafialny misjonarzy pw. św. św. Piotra i Pawła, prezbiterium, widok ogólny trójbocznego zamknięcia, polichromia ścian, 1774-1775, olej na płótnie, wyk. NN warsztat z Warszawy (?), fot. MW, 2017.

Skuły, kościół parafialny misjonarzy pw. św.św. Piotra i Pawła, prezbiterium, struktura iluzjonistycznego ołtarza głównego, 1774-1775, olej na płótnie, wyk. NN warsztat z Warszawy (?), fot. MW, 2017

Skutły, kościół parafialny misjonarzy pw. św.św. Piotra i Pawła, prezbiterium, partia prawa z niszą z postacią św. Pawła i tondem z przedstawieniem popiersiowym św. Jana Ewangelisty, 1774-1775,

Skuły, kościół parafialny misjonarzy pw. św.św. Piotra i Pawła, prezbiterium, partia lewa z niszą z postacią św. Piotra i tondem z przedstawieniem popiersiowym Maryi Bolesnej, 1774-1775, olej na płótnie, wyk. NN warsztat z Warszawy (?), fot. MW, 2017.

Skuły, kościół parafialny misjonarzy pw. św.św. Piotra i Pawła, ściana północna, 1774-1775, olej na płótnie, wyk. NN warsztat z Warszawy (?), fot. MW, 2017.

